

Сучасний стан та прогнозування надходжень до Пенсійного фонду України

Лаврук Н.А.

кандидат економічних наук
асистент кафедри публічних, корпоративних фінансів
та фінансового посередництва
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Грендей Н.М.

магістр
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

У статті визначено джерела формування дохідної частини бюджету Пенсійного фонду України. Проаналізовано динаміку надходжень протягом 2014–2016 років та структуру доходів. Також на основі методів моделювання та прогнозування спроектовано тенденцію дохідної частини бюджету Пенсійного фонду України на наступні періоди.

Ключові слова: бюджет Пенсійного фонду, структура доходів, Єдиний соціальний внесок, власні та передані доходи, дефіцит бюджету.

Лаврук Н.А., Грендей Н.М. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ПОСТУПЛЕНИЙ В ПЕНСИОННЫЙ ФОНД УКРАИНЫ

В статье определены источники формирования доходной части бюджета Пенсионного фонда Украины. Проанализирована динамика поступлений в течение 2014–2016 годов и структура доходов. Также на основе методов моделирования и прогнозирования спроектирована тенденция доходной части бюджета Пенсионного фонда Украины на последующие периоды.

Ключевые слова: бюджет Пенсионного фонда, структура доходов, Единый социальный взнос, собственные и переданные доходы, дефицит бюджета.

Lavruk N.A., Grendey N.M. CURRENT STATE AND PROGNOSIS OF THE REVENUE TO THE PENSION FUND OF UKRAINE

The article defines the sources for the formation of the revenue side of the budget of the Pension Fund of Ukraine. The dynamics of revenues during 2014–2016 and the structure of revenue are analyzed. Also, on the basis of modeling and forecasting methods, the trend in the revenue side of the budget of the Pension Fund of Ukraine was designed for subsequent periods.

Keywords: Pension fund budget, income structure, Single social contribution, own and transferred revenues, budget deficit.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Реалізація місії державного пенсійного страхування в Україні передбачає акумулювання необхідних для цього фінансових ресурсів. На цьому етапі реформування української пенсійної системи нарощення доходів та збалансування бюджету ПФУ є найбільш гострими проблемами державного пенсійного страхування. Обсяг доходів упродовж останніх років є недостатнім для здійснення передбачених видатків, а значить, має місце бюджетний дефіцит. Зрозуміло, що зростаючі обсяги пенсійних виплат потребують адекватного збільшення фінансових можливостей Пенсійного фонду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема пенсійного забезпечення як один із

найважливіших аспектів соціального захисту населення завжди була актуальною серед зарубіжних та вітчизняних науковців. Зокрема, окремі аспекти цього питання висвітлені у працях Г.М. Александрова [1], Ю.Є. Гуцалова [2], Т.М. Завора [3], О.П. Кириленко [4] тощо.

Формулювання цілей статті. Метою статті є оцінка динаміки доходів Пенсійного фонду України; визначення найбільш суттєвих джерел надходжень, а також можливостей їх розширення; прогнозування на основі економетричного моделювання доходів на наступні періоди.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доходи та видатки Пенсійного фонду України відображаються у його бюджеті. Бюджет Пенсійного фонду – план

утворення і використання цільового страхового фонду, що формується за рахунок страхових внесків до солідарної системи та надходжень з інших джерел (державний бюджет, фонди соціального страхування, добровільні внески тощо) [5].

Кошти ПФУ зараховуються на єдиний рахунок Пенсійного фонду і зберігаються на окремих рахунках територіальних органів Пенсійного фонду в уповноваженому банку.

Доходи бюджету ПФУ відіграють пріоритетну роль у забезпеченні населення пенсійного віку соціальними благами. До структури сукупних доходів бюджету Пенсійного фонду України входять як власні, так і передані кошти. Власними є кошти, які поступили від сплати обов'язкових страхових платежів, добровільних внесків, фінансових санкцій і комерційної діяльності. Передані доходи – це кошти, які передаються з бюджету та з інших державних позабюджетних фондів [4, с. 112].

Проаналізуємо динаміку доходів бюджету Пенсійного фонду України протягом 2014–2016 років, яка наведена в табл. 1.

Порівняно з 2015 роком власні доходи Пенсійного фонду зменшилися на 58,2 млрд. грн. (на 34,2%), що пов'язано зі зниженням розміру ставки ЄСВ та зменшення частки його розподілу на пенсійне страхування. Так, у 2015 році ставка ЄСВ становила 37,17% ФОП, частка ЄСВ на пенсійне страхування – 89,39%; а у 2016 році розмір ЄСВ становила 22%, частка ЄСВ на пенсійне страхування – 79,65%. За умови збереження розміру ЄСВ на рівні 2015 року власні доходи ПФУ розраховано зросли б на 96,4 млрд. грн. і становили 208,1 млрд. грн., що забезпечило б зменшення на відповідну суму коштів державного бюджету для покриття дефіциту Пенсійного фонду та перевищення доходів над видатками Фонду в сумі 14,7 млрд. грн.

Також із табл. 1 ми бачимо негативну тенденцію в плані того, що в період 2014–2016 рр. щороку збільшувалися видатки з державного бюджету для фінансування дефіциту Пенсійного фонду, вони зросли на 25,1% та 50,4%

відповідно у 2015 та 2016 роках. Відповідно загальна сума надходжень до ПФУ у 2016 році зменшилася на 3,4% порівняно з 2015 роком і становила 255 801,1 млн. грн.

Розглянемо детальніше склад та питому вагу складників дохідної частини бюджету Пенсійного фонду України протягом 2014–2016 років у табл. 2.

З табл. 2 бачимо негативну тенденцію функціонування ПФУ, оскільки за аналізований період частка власних надходжень суттєво зменшилась (від 68,7% у 2014 році до 43,5% у 2016 році). Така ситуація пояснюється насамперед зниженням доходів від єдиного соціального внеску та, відповідно, їх питомої ваги у загальній структурі доходів. Передбачалося, що зменшення ставки ЄСВ приведе до детінізації ринку праці, заробітних плат, підвищення рівня доходів населення тощо. Водночас очікуваних результатів не досягнуто, оскільки поряд зі змінами ставок слід було передбачити підвищення рівня контролю за зайнятістю; відсутнє належне нормативно-правове та інформаційне забезпечення на весь період реформування ЄСВ, що створює умови невизначеності для платників; складно забезпечити зростання середньорічної заробітної плати, що дає змогу скористатися пониженими ставками ЄСВ в умовах економічної кризи; зміни мають несприятливий характер для тих роботодавців, які не використовували «сірих» схем виплати заробітної плати, тощо.

Відповідно зменшення частки власних доходів привело до зростання питомої ваги переданих з ДБУ коштів (31,2% та 55,6% у 2014 та 2016 роках відповідно). Залучені доходи становлять велику частку бюджету Пенсійного фонду, що є наслідком незбалансованості системи пенсійного забезпечення. До основних причин такої ситуації можна віднести випереджаюче зростання частки осіб пенсійного віку відносно економічно активного населення, повільне зростання мінімальної та середньої заробітної плати, високий рівень диференціації пенсійних виплат, тіньову зайнятість, економічну та політичну нестабільність.

Таблиця 1

Динаміка доходів ПФУ за 2014–2016 роки [6] млн. грн.

Назви категорій	2014 рік	2015 рік	2016 рік	Відношення 2015 р. до 2014 р., %	Відношення 2016 р. до 2015 р., %
Власні кошти ПФУ	165 923,3	169 873,9	111 706,6	2,4	–34,2
Кошти ДБУ	75 813,9	94 811,6	142 587,6	25,1	50,4
Фактичні надходження всього	241 871,7	264 767,8	255 801,1	9,5	–3,4

Таблиця 2

Структура дохідної частини бюджету ПФУ за 2014–2016 роки [6]

Статті дохідної частини бюджету ПФУ	2014 рік		2015 рік		2016 рік	
	Доходи, млн. грн.	Питома вага, %	Доходи, млн. грн.	Питома вага, %	Доходи, млн. грн.	Питома вага, %
Власні надходження, усього	166 928,0	68,7	169831,1	64,2	111 706,6	43,5
У тому числі:						
сума єдиного внеску	160 518,7	66,1	165 366,9	62,5	107 148,0	41,7
інші доходи	6409,4	2,6	4464,2	1,7	4558,5	1,8
Передані доходи, всього	75 999,8	31,3	94 900,9	35,8	144 094,5	56,5
У тому числі:						
кошти Державного бюджету	75 813,9	31,2	94811,6	35,7	142587,6	55,6
кошти фондів соціального страхування	185,9	0,1	89,3	0,03	1506,9	0,9
Усього доходів	242 927,8	100	264 732,0	100	256 668,9	100

Таблиця 3

Дані для розрахунку прогнозу надходження доходів бюджету Пенсійного фонду України на 2017–2019 рр.

Рік	Доходи бюджету Пенсійного фонду, млн. грн.	Середньомісячна заробітна плата, грн.
t	Y	x
2006	72 197,1	1041
2007	101 379,8	1351
2008	143 488,2	1806
2009	148 372,7	1906
2010	183 565,2	2250
2011	193 452,4	2648
2012	222 631,8	3041
2013	250 228,4	3282
2014	241 871,7	3480
2015	264 767,8	4195
2016	255 801,1	5183

Як бачимо, ПФУ фінансується як із власних джерел, так і з ДБУ та Фондів соціального страхування. У структурі власних доходів закономірно найвагомим є Єдиний соціальний внесок.

На нашу думку, доцільно буде спрогнозувати доходи Пенсійного фонду на наступні періоди.

Прогнозування як елемент макроекономічної політики – важлива передумова формування бюджету. Воно є невід'ємною частиною процесу бюджетного планування, дає змогу проаналізувати тенденції формування ресурсів бюджету та їхнє використання, виявити чинники, які необхідно враховувати у розрахунках бюджетних показників, визначити їх взаємозв'язки, а також можливі способи впливу на ці показники. Зазначене повною мірою стосується й бюджету ПФУ. Для отримання

достовірного результату необхідне чітке обґрунтування прогнозних і планових показників [2, с. 100].

За допомогою кореляційно-регресійного аналізу побудуємо прогнозну модель надходжень до бюджету Пенсійного фонду України. На основі даних результатів діяльності ПФУ 2006–2016 рр. побудуємо модель залежності доходів бюджету ПФУ Y від середньомісячної заробітної плати x (табл. 3).

На основі наведених даних спостережень побудуємо лінійну регресійну модель, яка встановлює залежність доходів бюджету Пенсійного фонду України (Y_i) від середньомісячної заробітної плати (x_i), (i – кількість періодів, що розглядаються), формула 1.

$$Y_i = a_0 + a_1 x_i, \quad (1)$$

де a_0 – постійний складник Y_i ;
 a_1 – коефіцієнт регресії.

Для вихідних даних таблиці 3 отримано, що $a_0 = 24\,282,8$; $a_1 = 63,2$.

Отже, розрахована лінійна модель регресії має вигляд:

$$Y_i = 24282,8 + 63,2 x_i.$$

Графічне представлення моделі зобразимо на рис. 1.

Оцінімо статистичну значущість рівняння регресії.

Середньоквадратична помилка регресії $S = 2441,04$. Коефіцієнт кореляції R для цієї моделі становить $R = 0,97$, що означає, що між середньою заробітною платою та доходами бюджету існує тісний зв'язок.

Коефіцієнт детермінації для цієї моделі дорівнює $R^2 = 0,955$. Таким чином, згідно з обраною моделлю, залежність показника Y пояснюється саме фактором x , залученим у модель, на 95,5%, і тільки на 4,5% зумовлена факторами, що лежать поза межами моделі, у тому числі і випадковими. Можна дійти висновку, що в модель включено найбільш суттєвий фактор.

Для перевірки моделі на статистичну значущість обирається статистичний критерій, який розраховується за формулою 2.

$$t = \frac{r}{\sqrt{1-r^2}} \sqrt{n-2} \quad (2)$$

де t – критерій перевірки на значущість;
 r – значення коефіцієнта детермінації;
 n – кількість періодів.

За заданим рівнем значущості α і ступенями вільності $k = n-2$ обчислене значення t^* порівнюємо з табличним значенням, на основі чого доходимо висновку про прийняття

гіпотези про значущість (незначущість) коефіцієнта кореляції. Отримуємо такі значення: $t^* = 18,4$; $t_{кр}' = 2,12$; $t_{кр}'' = -2,12$.

Оскільки $t^* \notin (-2,12; 2,12)$, то приймається гіпотеза про статистичну значущість розрахованого для цього прикладу коефіцієнта кореляції.

Для оцінки впливу фактора x на показник Y без урахування одиниць виміру обчислимо коефіцієнти еластичності для кожного спостереження.

$$U \text{ нашому прикладі } Ke = \frac{63,2x_1}{24282,8 + 63,2x_1}$$

будуємо діаграму (рис. 2).

Середнє значення коефіцієнта еластичності становить 0,87. Це означає, що за зростання середньомісячної заробітної плати на 1% доходи бюджету ПФУ зростають на 0,87%.

Використовуючи модель за формулою 1, зробимо прогноз надходження доходів бюджету Пенсійного фонду України від розміру середньої заробітної плати на наступні періоди, а саме – на 2017–2020 роки. Дані про значення середньомісячної заробітної плати отримали, використовуючи інформацію з Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2018–2020 роки [7], який розробило Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Отримані дані представимо у вигляді табл. 4.

На основі комплексного системного підходу нами запропоновано модель прогнозу оцінки доходів бюджету Пенсійного фонду України. Встановлено, що середньомісячна заробітна плата є найвпливовішим фактором у процесі формування доходної частини бюджету ПФУ. У прогнозні роки, за нашими

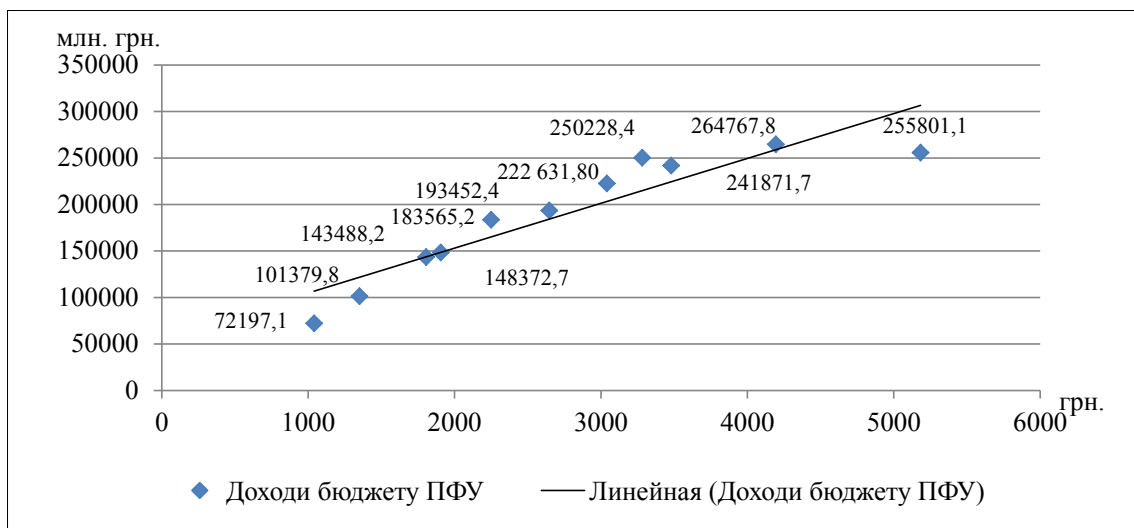

Рис. 1. Статистичні дані та лінія регресії залежності доходів бюджету ПФУ від середньомісячної зарплати

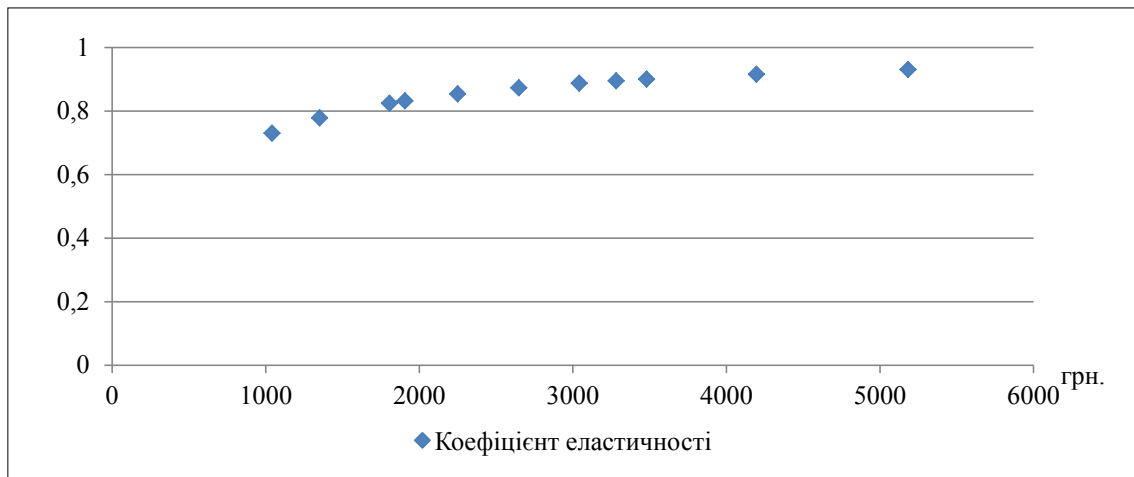

Рис. 2. Залежність коефіцієнтів еластичності Y від x

Таблиця 4

Статистичні дані та прогнозне значення доходів бюджету ПФУ на 2017–2020 рр.

Роки	Прогнозні значення середньомісячної заробітної плати, грн.	Розраховані на основі моделі прогнозні показники доходу ПФУ, млн. грн.
2017	7104	473 255,6
2018	8629	569 635,6
2019	9540	627 210,8
2020	10 537	690 221,2

розрахунками, розмір середньої зарплати буде збільшуватися, що, у свою чергу, приведе до зростання дохідної частини бюджету Пенсійного фонду.

Фінансовий стан Пенсійного фонду України має вагомий вплив на соціальну безпеку як складник економічної безпеки держави. Можна стверджувати, що бюджет ПФУ за своїми масштабами є зіставним із Державним бюджетом, який нині є єдиним джерелом покриття дефіциту бюджету ПФУ. Тому збільшення цього дефіциту автоматично приводить до зростання державного боргу. Покриття дефіциту бюджету ПФУ за рахунок коштів державного бюджету спричинює зменшення витрат на інші життєво важливі статті, такі як медичне забезпечення, освіта, оборона тощо [3, с. 68].

Висновки з цього дослідження. Доходи Пенсійного фонду України відображаються у його бюджеті. Основні фінансові показники Пенсійного фонду України свідчать про збільшення його дефіциту та дисбаланс структури доходів і видатків у результаті системного порушення принципу економічної залежності видатків споживання від отриманих доходів і внутрішнього валового продукту. Необхідно підкреслити, що частка власних надходжень зменшується, при цьому дотації з державного бюджету в загальному обсязі фінансових ресурсів зростають. Прогноз показників бюджету сприятиме більш обґрунтованому витрачання фінансових ресурсів та їх соціально справедливому розподілу серед пенсіонерів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Александрова Г.М. Сучасний стан пенсійної системи України / Г.М. Александрова, Ю.Б. Кондакова // Молодий вчений. – 2016. – № 6. – С. 4–8.
2. Гуцалова Ю.Є. Прогнозування потреби в коштах на пенсійне забезпечення / Ю.Є. Гуцалова // Економічний простір. – 2015. – № 96. – С. 98–112.
3. Завора Т.М. Пріоритетні напрями політики соціальної безпеки щодо поліпшення стану пенсійного забезпечення в Україні / Т.М. Завора, Ю.І. Деньга // Молодий вчений. – 2016. – № 4. – С. 67–72
4. Розвиток державного пенсійного страхування в умовах пенсійної реформи: монографія [О.П. Кириленко, Б.С. Малиняк, О.В. Петрушка та ін.]: за ред. О.П. Кириленко, Б.С. Малиняка. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 350 с.

5. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: закон України від 9 липня 2003 р. № 1058 – IV зі змінами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
6. Інформація про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2016 р.[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/document?id=277122>
7. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2018–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=babcc926-f791-4ab6-932c83d4fda1643c&title=Prognoz>